

SKUP 2002-7

Prosjekt: Motedoperne inntar psykiatrien
Medarbeider: Tormod Strand
Publikasjon: NRK Dagsrevyen
Publisert: sommer 02
Medium: TV
Tema:

Utgangspunkt

Rekordbeslag av ecstasy piller første halvår, var nyheten Dagsrevyen og andre medier hadde i juli i fjor, basert på tollvesenets halåvrstall. En skremmende nyhet som det var verdt å dykke ned i mente jeg og dagsrevy-redaktøren, som ga meg frie hender til å jobbe videre med saken. Utgangspunktet vårt var rett og slett at vi ville finne ut mer om menneskene som var å finne i tollvesenets beslagsstatistikk.

Med andre ord, en veldig åpen tilnærming til et emne jeg ikke hadde noen forkunnskaper om. Jeg brukte første research-dag til å ringe, og snakke med folk i redaksjonen; hva var det de lurte på, hva ville de vite? Jeg traff på en researcher i magasin-redaksjonen, som fortalte om en bekjent som hadde ”tørna helt” etter noen års bruk av motedop. Langvarig behandling i psykiatrien var resultatet. Hvor mange ungdommer ender i psykiatrien, som følge av langvarig bruk av motedop? Dette var spørsmålet som lagret seg som et interessant journalistisk prosjekt hos meg.

Hvorfor interessant? For meg stod ”motedoperne” som en gruppe ungdommer der ”solen aldri går ned”. Tilsynelatende

klarte de å kombinere bruk av narkotika i helgen, med arbeid og skole resten av uka. Riktignok ble helgene ovale etter hvert, men allikevel; gruppen brøt med den tradisjonelle forestillingen av narkotikamisbrukere som ikke fikser noenting. Og i det holdningsskapende arbeidet for å hindre at ungdommer begynner med motedop, er det ganske ødeleggende at en ny gruppe – motedoperne- tilsynelatende fikser kombinasjonen misbruk og karriere.

Et journalistisk arbeid som kunne fortelle en annen historie- at også motedoperne går til grunne- så jeg derfor på som et viktig stykke journalistikk.

Research/metode

Et par telefoner til fagfolk innen ungdomspsykiatri ga indikasjoner på at hypotesen var riktig; mange av motedoperne havner i psykiatrien etter noen år med misbruk.

Men det var ingen som hadde noen oversikt over omfanget. Dette var det ingen som hadde forsket på, men alle i fagmiljøet sa det ville vært veldig interessant å vite noe om det.

Jeg fant etter hvert ut at rett adresse her var de om lag 40 psykiatriske ungdomsteamene (heretter PUT) som er rundt i landet. De gir hjelp til unge mennesker mellom 15 og 35 som har problemer med rus. Det er en tverrfaglig institusjon, der psykologer, psykiatere, sosionomer og barnevernpedagoger er ansatt for å hjelpe ungdom med å bli kvitt sitt rusproblem og til å komme videre i livet med utdanning og arbeid.

Jeg fikk listen over alle PUTer i Norge, og begynte å ringe rundt. Det viste seg at heller ikke PUTene hadde noen egne tall på dette, og at det også var visse avgrensingsproblemer. Hva er motedop? Og ikke minst, et ”høna og egget” spørsmål; er det motedopet som har ført ungdommene inn i psykiatrien, eller ville de havnet der selv om de ikke hadde brukt motedop?

Jeg bestemte meg derfor for å sende ut en likelydende fax til alle PUTene, med spørsmål, og presiserte der at tallene jeg fikk tilbake skulle jeg bruke med omhu pga. avgrensingsproblemenene. Det viste seg at mange PUTer ble usikre på hva de skulle svare, og jeg endte opp med å måtte ringe til $\frac{3}{4}$ av de om lag 40 PUTene for å bearbeide ledelsen slik at jeg fikk ut svar på spørsmålet; hvor mange ungdommer har dere til behandling for psykiske lidelser pr. i dag, der motedop som ecstasy er den utløsende årsaken?

Til slutt fikk jeg skriftlig svar fra 95 prosent av putene, og et forsiktig anslag var at 1500 ungdommer var pr. i dag til behandling for psykiske lidelser, der bruk av motedop hadde vært den utløsende årsaken.

Jeg var dermed i mål med det journalistiske nyhetspoenget, men i TV sammenheng er jeg bare halvveis. Jeg manglet fortsatt det gode eksempelet, ”casen” som vi kaller det. Uten et case er det vanskelig å lage godt TV. Fra en av PUTene i Bergen fikk jeg tips om en familie utenfor Bergen, der minstegutten hadde gått til grunne på grunn av motedop. Han drepte en medfange, og før han tok sitt eget liv i cella skrev

han et avskjedsbrev til familien. Jeg tok kontakt, forklarte hva prosjektet mitt gikk ut på, og etter en ukes betenkningstid og flere telefoner fram og tilbake valgte familien å si ja til å stille opp i Dagsrevyen. Og som så ofte i slike saker, med den begrunnelse at de ville prøve å hjelpe andre familier som er i en tilsvarende situasjon.

Under grunnresearchen, og i de skriftlige tilbakemeldingene fra PUTene bet jeg meg merke i noe som gikk igjen.

Det lovlige sovemiddelet Rohypnol var et vanlig stoff i motedop-pakka. Et lovlig sovemiddel som i så stor grad brukes av en ny generasjon narkotikamisbrukere, så jeg på som en god nr. to sak, etter hovedsaken. Spesielt da jeg fant ut at produsenten av rohypnol, Rosch, kjempet hardt i mot en begrensning eller forbud mot Rohypnol. Også kilder innen forebyggende arbeid blant ungdom som jeg var i kontakt med mente at det var ”hull i hodet” at de ikke var forbud mot Rohypnol, når en så hvor utbredt det var blitt det siste året. De samme kildene innen forebyggende arbeid (politikilder) tipset meg også om utstrakt forfalskning av resepter på Rohypnol, noe jeg fikk bekreftet etter en dag med ringing rundt til apoteker. Gjennom politikilder fikk jeg også kontakt med Ragnhild Bruun, som jeg brukte som case i Rohypnol-saken.

Organisering/publisering

Etter to ukers research, der jeg innimellom gjorde andre oppgaver, satt jeg nå med to gode saker. Jeg bestemte meg for at jeg skulle bruke nettet, NRK.no, for å binde sakene

sammen. Dette begynte å ligne et prosjekt, der flere saker kunne komme som en snøballeffekt. Nettet er da egnet til å binde sakene sammen, det er i liten grad Dagsrevyen det rette mediet til. Jeg reiste til Bergen, brukte en hel dag hos familien, og kom tilbake med det jeg selv mente var veldig bra stoff. På slike jobber der vi reiser til andre kanter av landet fra Marienlyst, bruker vi ofte fotografer som vi låner fra det Distriktskontoret der vi er. Ofte er dette ikke optimalt fordi vi ikke kjenner hverandre, og spesielt på følsomme jobber som denne var jeg litt engstelig. Men det viste seg at fotografen var flink, og ikke minst kjempetent på saken, fordi han hadde kamerater som var på samme kjøret.

Saken ble redigert ferdig, og av vaktsjef fikk jeg over tre minutter, noe som er en tillitserklæring i Dagsrevyen der de fleste sakene er på under to minutter.

Planen min var å kjøre hovedsaken, og vente noen dager med rohypnol-saken. Både fordi jeg ønsket å se om det kom inn tips som kunne bringe meg videre på hovedsaken, og fordi gjennomslaget er større med noen dagers avstand når sakene var så forskjellige.

Gjennomslag og snøballeffekt

Etter at hovedsaken var kjørt, begynte jeg å researche fram en sak som kun var tenkt som en litt "holde saken varm" sak; rekordbeslag av rohypnol første halvår. Som et element i saken ville jeg ha med narkomane, som bekreftet at rohypnol florerte. Vi dro ned på Plata utenfor Oslo S. Vi fikk anonymiserte intervjuer med narkomane som bekreftet dette. Dette er ikke et miljø der du buser fram, det kan gå veldig galt.

Så for å få tillit og bli akseptert brukte vi en time der vi ikke hadde kamera, men bare snakket med de som stod der. I øyekroken ser jeg så en gammel dame med trillevogn komme gående. Hun går midt inn i mengden av narkomane. Det er ganske tett med folk. Hun stopper opp, bøyer seg for å hente noe i trillevogna si. Jeg ser hun gir noe, og får penger. Så går hun. Jeg går etter henne, sier jeg er fra NRK, spør høflig om hva hun gjorde her nede blant de narkomane. Hun svarer ikke, og øker tempoet. Jeg spør de narkomane hva hun solgte, og svaret er rohypnol. Det er helt vanlig det, at eldre kommer hit og selger medisinene sine, sier de.

Både fotografen og jeg ble litt slått i bakken- var dette sant? At eldre gikk her og solgte medisinene sine? I så fall hadde vi en god sak- som passet inn i prosjektet. Det gjaldt bare å få det dokumentert. Men hvordan?

Tre metoder lå an til å kunne brukes. Den ene var å mingle med de narkomane, ha kamera nede, delvis kamuflert, i håp om at det skulle dukke opp en mens vi var der. Metode to var å komme seg opp i etasjene i bygningene rundt plata, og overvåke plassen. En tredje mulighet var å få en narkoman til å oppsøke eldre som var i området, og som de narkomane visste solgte legemidler. Blant annet fortalte de narkomane at mange eldre satt på kafeer og puber i området, og solgte derfra.

Vi prøvde denne metoden først. Etter flere timer fikk vi en nykter narkoman til å bli med på forsøket, vi festet trådløs mikrofon på henne og hun gikk inn på stedene som var aktuelle. Vi stod utenfor og tok opp lyd, uansett kunne vi ikke av pressetiske grunner selvfølgelig vise gjenkjennelige bilder

av de eldre som solgte, hvis de da ikke selv ville stå fram. Noe som var nokså usannsynlig. Etter å ha vært ute en hel opptaksdag hadde vi ingenting brukbart på tape, delvis pga. lydproblemer og delvis fordi vi ikke hadde hellet med oss når det gjaldt ”medhjelperen” vår.

Selv ble jeg i tvil om hele historien, om det var riktig. Brukte en dag på research på kontoret, ringte helsemyndigheter , utekontakt osv. Og fikk bekreftet at dette nok var sant. Vi gikk ut på ny frisk på Plata, brukte en hel opptakssdag, og denne gang brukte vi noen timer oppe i en bygning, der vi filmet ut av vinduet og ned på Plata.

Vi traff blink med flere eldre, og fikk av de narkomane etterpå bekreftet at de vi hadde filmet virkelig hadde solgt rohypnol. Dagen etter var vi der på ny, denne gang minglet vi i mengden, og fikk også etter hvert napp. Den eldre mannen ville ikke snakke med oss, men vi så når vi kom opp på Marienlyst og forstørret bildene at mannen fikk penger i bytte mot et brett Rohypnol.

Dermed hadde vi nok til en sak, og Helsetilsynet bidro med statement der direktøren bekreftet problemet.

Min kommentar på denne saken ble litt spesiell, fordi jeg ønsket å få fram den følelsen jeg hadde når det seg innover meg hva dette egentlig dreide seg om; Eldre mennesker som selger sine medisiner til unge narkomane. Eldre mennesker som utnytter unge menneskers uføre. Uansett om de eldre som gjør dette, har lite penger å leve av selv. Jeg ønsket å markere et lite ståsted, noe vi tradisjonelt ikke gjør i NRKs nyhetsformidling. Hos meg ble det formulert i setningen; ”Vi

skulle ønske det ikke var sant; eldre mennesker selger medisinene til unge narkomane i Oslo”. Dette ble da også gjenstand for stor debatt internt i Dagsrevyen. Mange mente vi tok standpunkt og ble subjektive, og det er jo riktig, men jeg mener fortsatt det fungerte i denne settingen.

Noen dager etter denne saken fulgte jeg opp med Helsetilsynet, som på grunnlag av vår sak undersøkte og fant ut at 25 oslo-leger var mistenkt for å ha vært noe nær kriminelt slepphendte med resepter på rohypnol til eldre. Noe som også forklarer hvordan eldre kan ha nok rohypnol til å selge til narkomane.

Gjennomslag/Konsekvens

Både førstesaken og saken om eldre som selger medisinene sine ble sitert og fulgt opp i andre medier. Aftonbladet i Sverige hadde ”eldre som selger dop” saken som hovedoppslag på sin nettutgave.

Sakene hadde vakt oppsikt i helsedepartementet og helsetilsynet, og også blant helsepolitikere på Stortinget. Underhånden fikk jeg vite at helseministeren ønsket at legers utskrivning av rohypnol måtte kontrolleres bedre. Helseministerens beslutning kom på en lørdag da jeg hadde fri, men vi fikk organisert det slik at Geir Helljesen hos oss lagde saken, et kort intervju med Dagfinn Høybråten.

Dermed hadde vi klart på noen måneder å dra opp en god egensak, ligget tett på den, og gjort en såpass solid jobb at det ble vanskelig for politikerne å ikke gjøre noe; å flytte rohypnol

fra liste a til liste b. over reseptbelagte legemidler. Den praktiske konsekvens av dette er at hver resept en lege skriver ut på rohypnol, skal sjekkes av fylkeslegen. Det betyr trolig at leger vil være mer forsiktig med å skrive ut uforsvarlig store mengder, og også mer tilbakeholden med hvem som får rohypnol på resept.

Sakene

- 1) 1500 ungdommer havner i psykiatrien på grunn av motedop.
- 2) Det lovlige sovemiddelet Rohypnol brukes av motedoperne, endrer personlighet sier misbruker. Forfalsker lege-resepter.
- 3) Rohypnol florerer i narko-miljøet, rekordbeslag første halvår.
- 4) Eldre selger lovlige legemidler som Rohypnol til unge narkomane.
- 5) Helsetilsynet mistenker leger for å være slepphendte med resepter på rohypnol til eldre, denne dopen havner os narkomane.
- 6) Regjeringen griper inn etter DR saker, og gjør det vanskeligere for legene å skrive ut Rohypnol.